

KS. WOJCIECH DANIELSKI

W DRODZE DO JEDNOLITEGO ŚPIEWNIKA LITURGICZNEGO

W związku z przygotowywaniem ogólnopolskiego śpiewnika kościelnego od 1980 r. na zlecenie Konferencji Episkopatu Polski przez zespół Instytutu Muzykologii Kościelnej KUL pod kierownictwem prof. Karola Mrowca CM¹, warto przedstawić, jak w innych krajach Konferencje Biskupów dokonały już takiego dzieła. Najbardziej znany jest śpiewnik diecezji niemieckich z dodatkami diecezjalnymi, znany pod roboczą nazwą EGG (*Einheits- Gebet- und Gesangbuch*)². Ale w tym samym czasie ukazał się podobny śpiewnik diecezji czeskich i morawskich, którego proces ujednoczenia, źródła i samą koncepcję oraz zawartość przedstawimy³.

Ujednoczony śpiewnik wspólny diecezji czeskich (Praga, Litomierzyce, Hradec Kralové, Czeskie Budziejowice, okręg Czeski Cieszyn) i morawskich (Ołomuniec i Brno) został zatwierdzony w Brnie 5 czerwca 1973 r. wspólnie przez kard. Stefana Trochtę, bpa Franciszka Tomaszka, bpa Józefa Vranę i wikariuszy kapitułnych pozostałych diecezji. Tytuł „kancjonał” wydaje się uprawniony⁴. Jego cel wyraża świetny w swej jasności i zwięzłości wstęp:

„Już od wielu dziesiątków lat odzywa się wołanie o ujednoczenie tekstu i melodii najważniejszych pieśni kościelnych, stanowiących wspólne bogactwo wszystkich diecezji.

Odnowiona liturgia mszy św., będąca owocem Soboru Watykańskiego II, domaga się także rozwoju śpiewu ludowego. Podnosi go do rangi śpiewu liturgicznego, i dlatego stawia mu wymagania wartości artystycznej i treściowej. Tym wymaganiom odpowie w pełni dopiero nowa twórczość pieśni, ale na to, by się ujawniła, będzie potrzeba czasu.

Do tego śpiewnika wybrano przede wszystkim te pieśni, które są znane w większości diecezji, i które się udało ujednoczyć co do tekstu i co do melodii. Pieśni,

¹ K. Mrowiec. *Sprawozdanie z prac zespołu redakcyjnego dla opracowania ogólnopolskiego śpiewnika kościelnego (1980-1981)*. RBL 35:1982 s. 374-381.

² Np. *Gotteslob, Katholisches Gebet- und Gesangbuch mit dem Anhang für das Erzbistum Paderborn*. Hrsg. von den Bischöfen Deutschlands und Österreichs und der Bistümer Bosen-Brixen und Lüttich. Paderborn 1975.

³ *Kancjonał. Společný zpěvník českých a moravských diecézí*. Praha 1975. Wydala Česká katolická Charita v Ustředním církevním nakladatelství v Praze.

⁴ Por. W. Danielski. *Agendy i kancjonały katedry krakowskiej na Wawelu*. RTK 24:1977 z. 4 s. 40-41, przyp. 33 — o stosowaniu tej nazwy w Polsce i na Węgrzech.

które są popularne tylko w jednej diecezji, mogą tam być śpiewane nadal.

Nabożeństwa, nieszpory i obrzędy Wielkiego Tygodnia będą wydane osobno.

Ten kancjonał nie może być dziełem doskonałym, jesteśmy bowiem na początku nowej praktyki liturgicznej i musimy sobie cierpliwie i stopniowo przyswajać jej ducha. Dlatego sądzimy, że kancjonał nie ukazuje się przedwcześnie. Ma stanowić jednak pomost ku jedności śpiewu kościelnego, a także pobudzać do rozwoju śpiewu ludowego w odnowionej liturgii."

Jak wynika z wykazu źródeł, kancjonał sięga do najstarszych zabytków śpiewu kościelnego w Czechach: rękopisów — *Antyfonarza* abpa Ernesta z Pardubic z 1364 r. (rpsBKapPr P/6), tzw. *Zbioru Wyszehradzkiego* z 1410 r., *Kancjonału Istebnickiego* z 1420 r., *Kancjonału Sedlczanńskiego* z pocz. XV w., *Kancjonału* fundacji Jana Franausa z Hradca Kralovej z 1505 r. (najważniejszego zabytku epoki jagiellońskiej), *Kancjonału Benesza* z 1576 r. i *Kancjonału Rozenpluta* z 1601 r.; druki wykorzystywane to: *Pisničky* — Łukasza z Pragi z 1501 r., dalej najpopularniejszy w wielu wydaniach od 1683 r. *Český Kancionál* Mateusza Waclawa Šteyera SI, kancjonał pt. *Slaviček rajský* wydany przez Jozefa Božana w Hradcu Kralovej 1719 r., wreszcie największy od czasów Šteyera zbiór pt. *Kancionál*, wydany przez Dědictvo Svatojanské w Pradze (t. 1-2. Praha 1863-1864 — cytowany jako KSJ) oraz świadomie chyba do Šteyera nawiązujący w tytule *Český Kancionál* — Dobroslava Orela, wydany w Pradze 1921 r. i odtąd powtarzany. Uwzględniono też rękopiśmienne *Zpěvy křesťánské* Františka Hlavatego z Milatina 1841 r., *Svatováclavský zpěvník* Ottona Louli CSSR (Praha 1929), nawet *Svatohavelský kancionál*, zbiorek parafialny św. Gawła w Pradze dla odnowionej liturgii z 1967 r. Powołuje się nasz kancjonał także na dwa zbiory pieśni Kościoła Braci Czeskich: *Kancjonał* Jana Roha drukowany w 1541 r. i *Zpěvník*, wydany w Pradze 1923 r.

Nawiązuje jednak także do śpiewników podejmujących ujednoczenie pieśni w poszczególnych diecezjach. Jak z tego wynika, najpierwszą była diecezja Hradec Kralové, gdzie w 1823 r. ukazał się *Roratník*, w 1847 r. *Kniha chorální*, a zwłaszcza w 1905 r. kancjonał diecezjalny bpa Brynychy pt. *Oltář*. Więcej śpiewników miała diecezja Brno: Ludwika Holaina — *Plesy duchovní* z 1883 r., Placyda Mathona OSB z Rajhradu — *Uplý kancionál* z 1885 r., oraz Karela Eichlera — *Cesta k věčné spáse* z 1912 r. już o znaczeniu kancjonału diecezjalnego. Najbogatsza jednak była archidiecezja Ołomuniec: od kancjonału Tomaša Fryčaja wydawanego w latach 1788-1839 i przerobionego przez Tomaša Bečáka pt. *Katolický Kancionál*, wydanego pierwszy raz w 1847 r. i zaopatrzonego w melodie przez A. Blahoslava, dalej wydane w Wiedniu 1852 r. *Nápěvy*, i tamże w 1856 r. Františka Poimona — *Uplný kancionál katolický*; kancjonał diecezjalny do dziś używany ukazał się po raz pierwszy w Ołomuńcu 1938 r. pt. *Boží cesta, kancionál diecéze olomoucké*. Bez daty podane współczesny zbiór dla administratury apostolskiej w Czeskim Cieszynie (ostatnio włączonej do archidiecezji ołomunieckiej) pt. *Sbirka písní a modliteb*.

Po II wojnie światowej pierwszą próbą ujednoczenia całego czeskiego śpiewu kościelnego, jak wynika z wykazu źródeł omawianego kancjonału, był *Český kancionál svatováclavský*, wydany w Pradze 1947 r., drugą — *Cyriłomětodšský kancionál*, 1 wydanie w Brnie 1949 r. pod red. Leopolda Banáčka i Jozefa Navrkala — chociaż opracowany dla wszystkich diecezji, był używany głównie w diecezji brneńskiej.

Ze współczesnych twórców, do wspólnego Kancjonału weszły teksty lub przekłady zwłaszcza Václava Renča (zm. 1973), a melodie — ks. Josefa Olejnika, Petera Ebena, K. Břizy (ordinarium) oraz Zd. Pololánika, B. Korejsa, Zd. Mički, J. Nováka i J. Kolačka. Jest tu oczywiście najstarsza pieśń czeska, dostojne *Hospodine pomiluj*

ny z 1397 r., oraz *Svatý Václave, vévodo české země*, której początek opasuje pomnik Patrona na Vaclavským Namestie w Pradze.

Zawartość kancjonału na ok. 400 stronach małego formatu A-6 stanowią modlitwy (s. 7-102) i pieśni (s. 103-404). W dziale Modlitwy znajdują się: 1° krótki katechizm pt. *Žycie z wiary*, zredagowany głównie z cytatów Ewangelii, 2° Główne wspólne modlitwy, tj. pacierz wraz z *Aniołem Pańskim* i *Różańcem*; 3° Modlitwy osobiste: poranne, w ciągu dnia, wieczorne, przy posiłku, krótkie nawiedzenie, odnowa przymierza chrztu, przy pracy, za Kościół, o jedność, za papieża, biskupów, kapłanów, powołania, Ojczyznę, o pokój, o miłość bliźniego, o dobrą śmierć, i przy konającym; 4° Sakramenty — pt. *Chrystus między nami*, tj. krótkie objaśnienia z Pisma św. i Soboru, modlitwy przed i po komunii św., przygotowanie do sakramentu pokuty (rachunek sumienia dorosłych według *Ordo Paenitentiae* oraz dla młodzieży; Nabożeństwa: Te Deum, Litanie — do Serca Jezusowego, do Najśw. Maryi Panny i o Wszystkich Świętych, piękna litania do Patronów Ojczyzny — oraz 4 formy Drogi Krzyżowej, w tym 3 z melodiami⁵.

Pieśni jest w sumie 226 mimo, iż numeracja dochodzi do 936. Zastosowano tu bowiem, jak w katalogach systematycznych, „numer otwarty”. Ponieważ modlitwy mają numery od 001 do 074, więc pieśni ponumerowano: adwentowe: 101-127, na Boże Narodzenie 201-226, wielkopostne (ściślej — tylko pasyjne!) 301-317, wielkanocne i o Duchu Świętym 401-425, dalej — śpiewy mszalne stałe: odpowiedzi — nr 501, ordinarja czeskie J. Olejnika, K. Břizy i P. Ebena nr 502-504, łacińskie ordinarium *Missa mundi* nr 505, aspersion nr 510-511, tzw. pieśni mszalne z XVI-XIX w. (tylko w jednej zostawiono zwrotki „przed Przeistoczeniem” i po „Tajemnica wiary” — nr 512-518). Melodie psalmu responsoryjnego jest aż 31 (3 na adwent, 2 na Boże Narodzenie, 6 na Wielkanoc, 3 o Eucharystii, 2 o NMP, 5 dziękczynno-pochwalnych, 5 pokutno-błagalnych, 2 za zmarłych i 3 inne, ale też tylko tyle tekstów), bez ujednolicenia rytmicznego, jak w Polsce; melodie tworzyli głównie J. Olejnik, K. Pololánek i P. Eben; wszystkie tworzą dział „600”, ale wewnątrz każdego z 9 działów numer jest „otwarty”, co ułatwi włączenie nowej twórczości. Następne 3 działy — to pieśni do Chrystusa (o Eucharystii i o Sercu Jezusowym) nr 701-725, o Najśw. Maryi Pannie (nr 801-817) i o Świętych: Józefie (821-823), Annie, Piotrze, Cyrylu i Metodym, Waclawie, Patronach Czech i Moraw — po dwie pieśni, o św. Wojciechu, Zdzisławie, Janie Nepomucenie i Wszystkich Świętych (numer ciągły: 824-839) — i ostatni: pieśni w różnych potrzebach (nr 901-917), za zmarłych (921-925) i hymny uroczyste: *Hospodine pomiluj ny*, hymn papieski i parafraza *Te Deum* (930-932).

W tym zbiorze widać, że okresy zasadniczo potraktowano równo, po ok. 25 pieśni, tylko wielki post ma 17 pieśni i to bez pokutnych; tak wielki jest jeszcze tylko zbiór pieśni do Chrystusa, natomiast po 17 pieśni jest o NMP, o świętych i w różnych potrzebach. Zdarzają się dawne melodie, do których świeżo dorobiono teksty, lub przynajmniej tekst czy melodię poprawiono (oznaczenie: T_x lub N_x). Ważne, że każda pieśń ma podanego autora tekstu i autora melodii z datą śmierci lub datą powstania utworu, niekiedy źródło dawne, a nade wszystko — przy numerze oznaczenie zastosowania do mszy św. literą M: zgodnie z uchwałą Konferencji Episkopatu — na wejście (M₁) lub na Komunię (M₄), oraz nieoficjalnie — zamiast *Alleluja* przed Ewangelią (M₂), na przygotowanie darów (M₃) i na uwielbienie po Komunii (M₅).

Z dość pobieżnego przeglądu wynika, że przynajmniej kilka pieśni śpiewa się wspólnie z Polską: oczywiście *Oto Pan Bóg przyjdzie* (mel. gregoriańska — *Ejhle*,

⁵ Niektóre teksty tego działu modlitw w tłumaczeniu polskim przygotowuje się do publikacji.

jaky to nad řekou), Peřna řwiętořci (O sanctissima — Matko přesvatá), Być bliżej Ciebie chcę (Blíž k tobě, Bože mouj). Ale warte zainteresowania są dane o melodiach znanych u nas: Jużem dořć pracowař (Jiř jsem dořt pracoval, T: ř. Labe zm. 1710, mel.: J. J. Dusik); Alleluja, řyw juř jest řmierci zwyciężyciel (Aleluja, řiv bud'nad smrti slavny vitez, T: Fryčaj 1830, mel: K. Nanke 1830), W sakramencie utajony (Chvalte ústa, vzneřeného, mel. Fryčaj 1801), řwięty [...] Jezu jesteř niepojęcie (Svatý, svaty, svaty, mel. J. Vitásek 1832), O Maryjo, przyjm w ofierze (Tisíc-Hospodin přijde), Cicha noc (Ticha noc, přesvata noc), Po górach, dolinach (Slyř kráte pozdravujem teoe, mel. A. Blahoslav 1852) — i odwrotnie: Bože, cos ráciř, tekst z 1893 r. na polską melodię Bože coř Polskę.